

Paulus

<i>Ieders huis</i> — VOORWOORD	3
<i>Leefnu!</i> — PASTORAAL	4
<i>Van de muur naar 't kastje</i> — EVENEMENTEN	6
<i>Trage Toon</i> — EVENEMENTEN	9
<i>Geloofen rede</i> — RELIGIE	12
<i>Underground</i> — MUZIEK	14
<i>Wierook en Bach</i> — REPORTAGE	18
<i>Het derde orgel</i> — PATRIMONIUM	20
<i>Wijs en ziende</i> — TAAL	22
<i>Miniatuurtjes</i> — DIGITAAL	24
<i>Infomoment restauratie</i>	29
<i>Agenda</i>	30
<i>Colofon</i>	31

Afbeelding voorblad: *Sint-Pauluskerk - Zicht op de noorderzijbeuk* - foto: Armand Storck

Foto achterblad: *Sint-Pauluskerk - Zicht op de noordkant van het koor vanuit de Lourdestuin* - foto: ©Lucid

Beide zullen de volgende jaren door de restauratie niet op deze manier zichtbaar zijn:

- De noorderzijbeuk zal tijdens fase 1 afgeschermd zijn door een werfdoek
- De Lourdestuin is gedurende heel de duur van de restauratie een ontoegankelijke werfzone

IEDERS HUIS

Als u deze PaulLus openslaat, staat uw lievelingsgebouw in de steigers.

Eindelijk. We zien onze kerk natuurlijk liever in al haar naakte schoonheid, maar de restauratie was onvermijdelijk. Alleen op die manier kan Sint-Paulus het tweede kwart van de 21ste op een solide basis aanvatten. De werken gaan van start en we prevelen een schietgebedje dat ze met niet al te veel vertraging afgerond worden.

Een land dat zijn cultureel erfgoed niet koestert, verliest zijn identiteit en verloochent zijn geschiedenis. U zal het daar, beste lezer, allicht mee eens zijn. De miljoenen die de stad en Vlaanderen investeren in het herstel en het behoud van onze kerk zijn misschien niet economisch, maar zeker ethisch en kunsthistorisch te verantwoorden.

Een regering die haar onderdanen geen menswaardige huisvesting biedt, is asociaal en hardvochtig. U zal het daar, beste lezer – hopelijk – ook eens mee zijn. Jaarlijks worden miljoenen geïnvesteerd in sociale huisvesting in onze stad en dat is economisch misschien ook niet altijd de beste keuze, maar ethisch en maatschappelijk is ze dat zeker wel.

Een euro kan maar één keer uitgegeven worden en daarom is het de taak van de overheid om die zo goed mogelijk te besteden. Dit wil niet zeggen dat die overheid per se moet kiezen tussen de restauratie van een kerk of de bouw van een sociale huizenblok voor 100 gezinnen. Het is niet een 'of-of-verhaal' maar een 'en-en-verhaal'.

Met deze vergelijking wil ik enkel benadrukken hoe belangrijk het is dat we onze kerk, onze gemeenschap, ons patrimonium waar zoveel geld naartoe vloeit, maximaal valoriseren. Dat wil zeggen zo veel mogelijk

bezoekers laten genieten van de kunsthistorische rijkdom en de muziek van Sint-Paulus, zo veel mogelijk gelovigen begeleiden in hun zoektocht naar geluk en waarachtigheid.

Zo veel mogelijk toevallige passanten een warm onthaal bieden.

De Sint-Paulusvrienden, de dominicanen, de Muziekkapel, de parochie, de kerkraad en anderen bekommeren zich daar al lang over en niets wijst erop dat de restauratie daar iets aan verandert. Integendeel. Zelfs wanneer de kerk maar gedeeltelijk toegankelijk zal zijn, blijven we allemaal ons stinkende best doen om bezoekers en gelovigen te inspireren en te passioneren.

Studenten van de academie gaan aan de slag met hun visie op Rubens en Van Dyck, terwijl de originele doeken neerdalen vanuit de noordbeuk naar het hoogkoor om daar hun geheimen prijs te geven. Bijna op hetzelfde ogenblik vereren de relieken van Thomas van Aquino, de patroon van de Belgische en Nederlandse dominicanen, ons met een bezoek.

Over dat gezegende eerste weekend van april en over nog veel meer, vertellen we u alles in deze vasteneditie van PaulLus. Zij die nog echt vasten in de aanloop naar Pasen, wensen we veel sterkte. Zij die enkel carnaval vieren, wensen we nog veel meer sterkte en het besef dat het nooit te laat is om u te bekeren.

Veel leesplezier

Guido Meeussen
hoofdredacteur

LEEF NU!

Dit pastoraal is een licht aangepaste versie van de preek van zondag 26 januari. Het sermoen vertrekt vanuit het verhaal van Lucas over Jezus die voor het eerst spreekt in het openbaar. Jezus leest voor uit Jesaja en zegt dat heden de Schrift in vervulling is gegaan.

Ik houd van fotografie. Toen ik jong was, maakte ik graag foto's met een analoge camera, één met een filmrolletje. Nu maakt iedereen digitale foto's en als er een groot evenement is, haalt iedereen zijn mobiele telefoon tevoorschijn.

Laten we er eens over nadenken: het is alsof de 'toekomstige' herinnering - het nemen van een foto - belangrijker is dan het moment. Natuurlijk is het soms interessant om de sporen van het verleden niet uit te wissen. Maar in plaats van het moment te beleven, willen we het vereeuwigen, waardoor we het niet echt beleven. Is die toekomstige herinnering waardevoller dan het moment zelf? "Ik zal dit kunnen publiceren, kunnen 'posten' en het zal me aan dit moment herinneren". Maar als je dat doet, dan beleef je het moment niet!

Vandaag

Lucas maakt in zijn verslag van de handelingen van Jezus geen verzameling van herinneringen, van gebeurtenissen, uit het verleden. Hij zorgt ervoor dat een openbaarmaking actueel en concreet wordt. Daarom gaat Jezus' eerste preek in Nazareth over onze relatie met het heden. "Vandaag wordt deze Schriftpassage, die u zojuist gehoord hebt, vervuld". Vandaag!

Jezus' toehoorders kenden het citaat uit Jesaja (61,1-2) uit hun hoofd en hadden dit woord uit het verleden wellicht begrepen als een vage belofte voor een betere toekomst. Maar Jezus verkondigt dat dit woord uit het verleden niet voor een betere morgen is, maar voor vandaag. Het goede nieuws wordt nu vervuld. Er is goed nieuws en het is voor vandaag.

In het andere geval vervelt religie tot een vage belofte, tot 'opium van het volk'.

De vraag die ik u vandaag stel is deze: "Waarom is luisteren naar het goede nieuws niet genoeg om te ontdekken dat het vandaag voor ons wordt vervuld?" Waarom wordt het goede nieuws niet als *goed nieuws* begrepen? Waarom horen de meesten van ons die boodschap diep van binnen als iets uit het verleden? Anders gezegd, voelen we wel echt dat een woord van goedheid vandaag voor ons in vervulling gaat?

Misschien is het te wijten aan onze ingesteldheid dat we ons verzetten tegen het aanvaarden van het goede nieuws. We verkeren niet in de juiste omstandigheden om het te verwelkomen.

Sleutel

De tekst geeft ons de sleutel. "Hij heeft Mij gezonden om aan *armen* de Blijde Boodschap te brengen, aan *gevangenen* hun vrijlating bekend te maken en aan *blinden* dat zij zullen zien". De boodschap van Jezus is gericht aan de armen, de gevangenen en de blinden. De voorwaarde om het goede nieuws echt te horen is ontdekken dat we arm, kwetsbaar en gevangen zijn en dat we daar vaak blind voor zijn, dat we onze 'condition humaine' niet inzien.

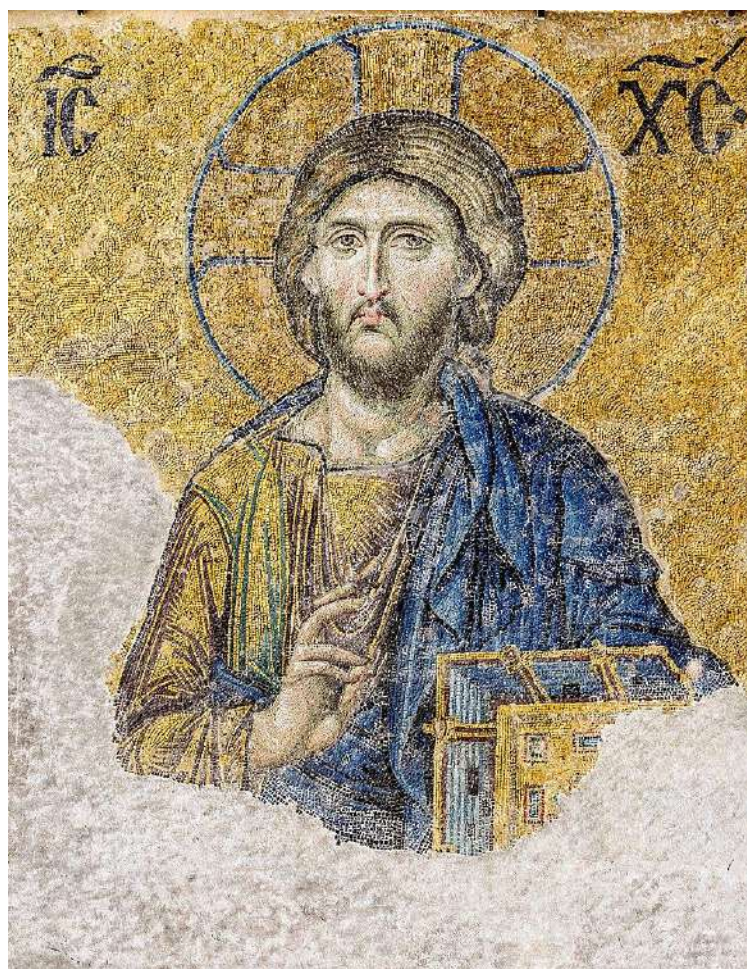
Laten we dit eens positief bekijken: graven we wel diep genoeg in dit gebrek? Cultiveren we misschien deze weerstand om het woord van God te ontvangen? Hebben we dagelijks dit verlangen naar God en de anderen? Plaatsen we onszelf niet te snel in de categorie

van degenen die het Evangelie niet nodig hebben, omdat we het al wel allemaal gehoord hebben?

Om het goede nieuws vandaag te horen, is er één voorwaarde en die missen we zo vaak. Je moet *arm* zijn! Begrijp me niet verkeerd. Armoede is een schande die bestreden moet worden. Maar er is ook een vorm van armoede die ons in staat stelt om de Geest te verwelkomen. Om het goede nieuws vandaag te horen, nodig ik jullie uit om te kijken hoe *arm*, *gevangen* of *blind* we zijn.

Arm zijn is misschien jezelf voortdurend als slachtoffer zien. Slachtoffer van je heden, van de mensen om je heen, van een woord. Het Evangelie zegt ons: vandaag kan je gelukkig zijn. Want je wordt rijk door te geven wat je bent, niet door bezittingen te vergaren.

Gevangen zijn we, als het verleden ons naar achter trekt.

Christ Pantocrator Deesis – mosaic Hagia Sophia

Als we gevangenen zijn van ons verleden. Het Evangelie zegt ons: vandaag kun je vrij zijn als je dat wilt. Omdat het Evangelie ons vertelt dat we niet gereduceerd worden tot wat we hebben gedaan! Misschien voel je je ook *blind*, met een geblokkeerde toekomst. Dan is het Evangelie vandaag voor u. Het is aan ons om deze geest te verwelkomen die ons hart komt verruimen, onze blik komt vernieuwen, ons uit onze gevangenschap komt bevrijden.

Zo vaak kijken we dromend naar de toekomst.

En we zijn *blind*.

Of we kijken naar het verleden.

En we zitten *gevangen*.

Moeten we niet meer naar het heden kijken? Om de vreugde van het Evangelie te leven, dat onze zwakheid raakt.

Didier Croonenberghs
pastoor van Sint-Paulus

Sint-Paulus-in-restauratie

VAN DE MUUR NAAR 'T KASTJE

Laat je verrassen, wanneer de Sint-Pauluskerk op dinsdag 1 april weer opent voor bezoek. Aannemer en architect hebben in februari en maart niet stilgezeten, de noordelijke zijbeuk is verdwenen achter een werfdoek en de ingang tot de site is wegens de werken verlegd naar de hoek van Veemarkt en Zwartzustersstraat. Schilderijen verhuisden van de muur naar 't kastje, andere doen een omgekeerde beweging en vliegen binnenkort om je oren, op weg van 't KASke naar de muur.

De restauratie van de Sint-Pauluskerk is op 3 februari 2025 aangevat en zal naar schatting een dikke drie à vier jaar duren, opgedeeld in drie fasen. Reken maar dat we intussen aan de slag gaan met creatieve en boeiende alternatieven, die tijdelijk de locaties vervangen waar je tot nog toe onze kunstwerken kon vinden. Het begint al met de toegang tot de kerk.

De Lourdestuin aan de Sint-Paulusstraat wordt

omgetoverd tot werfzone met megakraan, dus nemen we opnieuw de ingang aan de Veemarkt in gebruik. In de gang komt een kassa en aan dat nieuwe meubel kun je een ticket kopen of met je museumpass zwaaien, want dan heb je gratis toegang. De tuin met wel 65 levensgrote beelden, die beroemde stenen ode aan grote figuren uit de Bijbel, blijft alvast in 2025 open voor bezoek.

Wanneer je de kerk binnenwandelt, zie je onmiddellijk het grote werfdoek (een krimpfolie bevestigd aan een stelling), dat opgetrokken is langs de volledige lengte van de noordelijke zijbeuk. Daar waar sinds meer dan 400 jaar de *vijftien mysteriën* hangen op de plek waarvoor ze gemaakt zijn (*in situ*, zouden de oude Romeinen en Toerisme Vlaanderen het noemen). Het werfdoek loopt nog door tot aan de Mariakapel, waar het ter hoogte van het marmeren beeld van Rosa van Lima (Artus II Quellinus) aansluit op de belendende zuil.

De vijftien schilderijen van de wereldberoemde serie zijn van de muur genomen en 13 zijn veilig in depot geplaatst. Bedwing nog even je ongeduld om de twee topwerken, *De Geseling* van Pieter Pauwel Rubens en *De Kruisdraging* van Antoon van Dyck, van dichtbij te bewonderen. Ook de schilderijen in de Mariakapel hangen niet meer achter het werfdoek, behalve onze Caravaggio van Bernardus de Quertenmont, *De Rozenkransmadonna*. Die hangt nog steeds in het Mariaaltaar, dat volledig stofvrij werd ingepakt en verzegeld, net zoals de aanpalende beelden.

Van 't KASKe naar de muur

Op het werfdoek zie je een lange strip van een meter of drie hoog, waarop foto's van *13 mysteriën* en twee grote lege vlakken, daar waar je Rubens en Van Dyck zou verwachten. Nee, ren nog niet naar het hoogkoor, neem

je tijd om de prachtige, levensgrote foto's in hoge resolutie te bekijken, die op de strip en op ooghoogte de 13 schilderijen tonen.

Bewonder de details, ze zijn spectaculair. De doorschijnende vleugels van de libelle op de ronde steen, wanneer Maria haar nicht Elisabeth bezoekt. De farizeeër in de zwarte mantel, die vruchteloos over zijn brillette in de hemel tuurt om te ontdekken wat de oude Simeon wèl ziet en hij niet. De tenen van de engel, die de slapende Jacobus wakker poken, wanneer hij verwacht wordt om Jezus bij te staan in de olijfhof, niet om te dutten.

Met de twee lege vlakken op de strip gaat een tiental studenten van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen (KASKA) aan de slag. We kijken uit naar hun interpretatie of alternatieve invulling van *De Geseling* en *De Kruisdraging*, die ze van het KASK(e) naar onze tijdelijke muur, het werfdoek zullen brengen. Hopelijk zijn ze bereid om in de kerk zelf aan de slag te gaan tijdens de openingsuren, maar het resultaat zal hoe dan ook te bewonderen zijn op het werfdoek.

Het zuidelijk gedeelte van de kerk, ongeveer twee derde van het kerkship en de dwarsbeuk aan die kant, worden niet aangepakt tijdens de eerste fase, dus kun je daar op ontdekking zoals voorheen. *Het Dispuut* van Rubens, het prachtige sacramentsaltaar en de biechtstoel van Kerricx in de zuidelijke dwarsbeuk, ze blijven allen deel uitmaken van je wandeling door de Sint-Pauluskerk in 2025.

Unieke tentoonstelling

We hebben je in dit artikel genoeg van 't kastje naar de muur gestuurd en nodigen je uit om je ontdekking van Sint-Paulus-in-Restauratie te beëindigen in het hoogkoor. Daar vind je de tentoonstelling van *De Kruisdraging* en *De Geseling*, in twee speciaal ontworpen klimaatkasten. De kasten zijn uitgerust met uitgekiende verlichting, zo kun je op ooghoogte genieten van elke penseelstreek, elk meesterlijk detail.

Bewonder beide topwerken van de grootmeesters van de barok van heel dichtbij - dichterbij geraak je nooit meer - en verbaas je tegelijk over hun afmetingen. Deze schilderijen hangen aan de muur op vier meter hoogte, maar pas als je ze op de begane grond ziet wordt duidelijk dat het stuk voor stuk grote werken zijn (ongeveer 220 x 165 cm).

Dit alles schetst wat er te zien is tijdens je bezoek aan Sint-Paulus in 2025, maar - je kent ons - we organiseren bovenop een heleboel activiteiten dit jaar, die gelukkig kunnen plaatsvinden tijdens de restauratie. Blijf onze 'socials', de wekelijkse nieuwsbrief en je lievelingsmagazine *Paullus* lezen, zo blijf je altijd op de hoogte van onze plannen en hoef je niets te missen.

Je vindt in deze *Paullus* alvast heel wat informatie over de derde internationale quiz op 28 maart en Slow Art Day op 5 april, met *De Kruisdraging* in de trage schijnwerper. In de volgende *Paullus* (Pasen) starten we, hoe kan het anders, met een diepgravende serie over de twee grote passieschilderijen in de kasten op het hoogkoor.

Vanaf dinsdag 1 april om 14u opent het toeristisch seizoen van Sint-Paulus-in-Restauratie en ben je elke dag welkom van 14u tot 17u, langs de ingang aan de Veemarkt (hoek Zwartzustersstraat). De Sint-Paulusvrienden staan te trappelen om je tekst en uitleg te geven. Er is zoveel te zien en te beleven en we willen dit graag samen met je meemaken. Alle dagen (h)open voor jou!

Armand Storck

Slow Art Day

TRAGE TOON

Op 'De Kruisdraging' van Antoon Van Dyck zie je de gevallen Christus op het moment dat Hij Zijn moeder ontmoet, terwijl Simon van Cyrene op de achtergrond worstelt met het kruis. Een aangrijpend meesterwerk waar je binnenkort van heel dichtbij naar kan kijken. Nog dichter lukt nooit.

Een ingrijpende restauratie van de kerk dwong ons om keuzes te maken. We hebben het ongelofelijke geluk dat we twee topwerken uit de unieke cyclus van *15 Mysteriën* op het hoogkoor kunnen tonen op ooghoogte, maar aan de op het eerste gezicht voor de hand liggende keuze – welke werken? – ging heel wat overleg vooraf.

We hebben uiteindelijk voor *De Geseling* van Pieter Paul Rubens en *De Kruisdraging* van Antoon Van Dyck gekozen omdat het gewoonweg zonde zou zijn om de twee prachtigste werken uit de serie voor een paar jaren in een depot op te bergen. Sorry, Jacob Jordaens,

Cornelis De Vos, Arnout Vinckenborgh en de anderen, kiezen is - jullie tijdelijk - verliezen.

Het negende mysterie van de rozenkranscyclus, *De Kruisdraging*, is net zoals de andere schilderijen uit de serie waarschijnlijk rond 1617 geboorteld. De piepjonge meester Van Dyck vierde in dat jaar zijn 18de verjaardag. Toch werd hij al opgenomen in het selecte gezelschap van Antwerpse kunstenaars, de *crème de la crème* van de barokschilders in onze stad in het eerste kwart van de 17de eeuw. Elf topschilders maakten de unieke reeks aan de noordelijke muur van de Antwerpse predikherenkerk, Sint-Paulus.

Tijdens Slow Art Day laten we je oog in oog staan met *De Kruisdraging*. Gewoonlijk vind je het schilderij en zijn misschien nog bekendere buur, *De Geseling* van Pieter Paul Rubens, op een hoogte van meer dan vier meter, boven de lambrisering met de biechtstoelen. Vandaag sta je er pal voor, op ooghoogte, in het hoogkoor van de kerk. Een ideale gelegenheid om het werk tot in het kleinste detail te bekijken, je er door te laten betoveren en aansluitend je gedachten en gevoelens uit te wisselen met één van de drie gidsen.

Want tijdens Slow Art Day ontdekken we samen een kunstwerk, bezoekers en gidsen. Slow Art Day is geen rondleiding, geen kerkbezoek, geen museumbezoek. We kijken samen naar *De Kruisdraging*, nemen er onze tijd voor en zoals tijdens de vorige jaren hopen wij veel te leren over wat het kunstwerk bij jou teweeg brengt. Als

wederdienst beloven wij alles met je te delen wat wij weten over het kunstwerk, na veel kijken en zoeken. We leggen de focus op Van Dyck, maar nog geen vier meter verder staat *De Geseling* van Rubens te pronken. Het wordt vast onvermijdelijk om over stijl en invloed te praten, over meester en leerling. We kijken ernaar uit!

De *Slow Art* sessies vinden doorlopend plaats in het koor van Sint-Paulus, op **zaterdag 5 april van 14u tot 17u**. De toegang tot de kerk is vanaf april alleen mogelijk langs de poort op de hoek van Veemarkt en Zwartzustersstraat. Je weet intussen hoe het werkt: zeg even tegen een gids dat je mee op ontdekking wilt gaan, neem je tijd om in het kunstwerk te kruipen en sluit dan aan bij een groepje dat er over aan het praten is met een gids.

Armand Storck

Detailstudie *De Kruisdraging* - Courtauld Gallery, Courtauld Institute Londen

Relieken heilige Thomas op rondreis

GELOOF EN REDE

Op 25 januari vierde de parochie haar patroonheilige Paulus. Drie dagen later werd die van de dominicaanse provincie in België en Nederland gevierd: Thomas van Aquino, de doctor angelicus. Samen geven de apostel voor de heidenen en de briljante theoloog ons een missie die relevanter is dan ooit: de genade van de synthese.

Laten we beginnen bij de apostel Paulus. Hij werd geboren in Tarsus - vandaag het zuidoosten van Turkije - op één van de belangrijkste handelsroutes van de Grieks-Romeinse wereld. Naar het beeld van de verscheidenheid van culturen die het klooster van de dominicanen vormen, moet de Sint-Paulusparochie een kruispunt zijn waar verschillende benaderingen elkaar kunnen ontmoeten en zich welkom voelen.

In een gesecculariseerde wereld waar religieuze ongeletterdheid heerst, moeten wij aantonen dat de god in wie de ongelovigen niet geloven, niet noodzakelijk degene is in wie wij geloven. Als we alleen preken tot diegenen die reeds overtuigd zijn, is bekering immers niet meer mogelijk.

Hier komt het genie van de heilige Thomas om de hoek kijken. Hij wist heidense gedachten en christelijke geloof op een heel bijzondere manier met elkaar te verzoenen.

Zijn ideeën lijken vandaag misschien heel klassiek of zelfs conservatief. Maar zijn gedachtegoed was in zijn tijd buitengewoon gedurfd en vernieuwend.

Thomas van Aquino werd in 1224 geboren in het Koninkrijk Napels. Zijn eerste levensstappen waren zijn religieuze opleiding in de abdij van Monte Cassino, zijn studies aan de Universiteit van Napels en vervolgens zijn intrede in de orde der dominicanen, ondanks sterke tegenstand van zijn familie.

Hij studeerde in Parijs. In Keulen kwam hij onder de vleugels van Albertus de Grote terecht. In de dertiende eeuw, die bruiste van de nieuwe ideeën, waren de geschriften van Aristoteles net herontdekt, met dank aan de Arabieren. Deze leer, met zijn rationalisme, leek voor de Kerk, maar ook voor de universiteit, onverenigbaar met het christelijke geloof en met de theologie, die in die tijd nog steeds geïnspireerd was door Augustinus.

Van vrijdag 4 tot zondag 6 april verwelkomt onze stad de relikven van de heilige Thomas van Aquino. Vele organisaties verlenen hun medewerking opdat dit onthaal waardig zou worden: het bisdom Antwerpen, de Universiteit Antwerpen, het Ruusbroecgenootschap, UCSIA, Zomaar Een Dak (UA-studentenpastoraal), de Sint-Paulusparochie en de dominicanen.

Op 5 april – de dag net voor de Antwerpse ‘Dag van de Filosofie’ – wordt een symposium over het denken van Sint-Thomas georganiseerd in Sint-Paulus. Het volledige activiteitenprogramma verschijnt binnenkort op de websites dominicains.org en sintpaulusantwerpen.be.

De relikven worden traditioneel bewaard in de Jacobijnenkerk in Toulouse. In februari 2023 begonnen ze in het dominicanenklooster van Bordeaux aan een driejarige rondreis ter gelegenheid van de 700ste verjaardag van zijn heiligverklaring. Tegen het einde van dit jaar zullen ze langs minstens 15 dominicanenkloosters en parochies gepasseerd zijn, waaronder Sint-Paulus.

<https://nl.dominicanen.org/2023/02/rondreis-begint-voor-de-schedel-van-thomas-van-aquino/>

De relikven in de Jacobijnenkerk in Toulouse, vóór hun driejarige reis

Dankzij de stoutmoedigheid van Thomas kwam een evenwichtige synthese tot stand tussen het denken van Aristoteles en de theologie van Augustinus. Sint-Thomas is synthese in al zijn pracht: een evenwichtige ontmoeting tussen kennis, gebed, Schrift, wijsheid, geloof en rede. In onze maatschappij met z'n razendsnelle digitale ontwikkeling is het meer dan ooit de uitdaging om tot een synthese te komen.

Alle AI-hulpmiddelen ondermijnen het cruciale vermogen tot analyse en synthese en dit al vanaf zeer jonge leeftijd. Tegenwoordig zien we vaak een strijd van stellingen in de media, maar helaas ook in onze relaties. Een kant-en-klare formule. Een citaat. Een tweet. Stellingen, maar geen synthese of verzoening

Synthese lijkt voor sommigen een relatief eenvoudige taak. Maar weten hoe te synthetiseren is een gave van de meest wakkere en verfijnde geesten. Thomas van Aquino heeft ons met zijn verschillende summa's (of syntheses) een gigantisch oeuvre nagelaten dat nog steeds één van de hoogtepunten van het menselijke geestesleven is.

Als logicus, filosoof en theoloog omvatte zijn kennis de hele cultuur van zijn tijd. In een tijd waarin de institutionele kerk worstelt om verschillende standpunten met elkaar te verzoenen - de synode over synodaliteit is daar een voorbeeld van - wordt het belangrijker om ons te richten op de mens en zijn moeilijke taak tot persoonlijke synthese.

Hoe kunnen we geloof en rede met elkaar verzoenen? Hoe verzoenen we onze emoties? Synthese betekent niet dat je partij moet kiezen, jezelf aan de kant moet zetten of je er tegen moet verzetten. Het gaat om het ontwikkelen van een vermogen om te luisteren en te verwelkomen, met behoud van een kritische geest en een zoektocht naar de waarheid.

In de huidige cultuur geloven we vaak dat vrijheid ons waar maakt. Maar het is de waarheid, waar Sint-Thomas en Sint Paulus zo naar zochten, die ons vrij maakt.

Anton Milh o.p. en Didier Croonenberghs o.p.

UNDERGROUND

Tot eind maart gaan we ‘ondergronds’. Geen rave party's of horrorcore in de crypte. Wel solisten en koren naast vertrouwde orgelklanken in afgeslankte vorm. Voor de orkestmissen of de concerten is het nog even geduld oefenen. We teasen je alvast met de finale van de pianowedstrijd van het Emmanuel Durlletfonds tijdens het openingsweekend.

Benieuwd naar wat 2025 in Sint-Paulus verder nog allemaal te bieden heeft op muzikaal gebied? Een exemplaar van onze ‘Muziek in Sint-Paulus, Jaarkalender 2025’ ligt op je te wachten in de kerk of vind je op onze website.

FEBRUARI

JeongSun Goo, viool – solistenmis

zondag 16 februari, 10u30, crypte – voorganger Didier Croonenberghs o.p.

De Zuid-Koreaanse violiste JeongSun Goo, die in 2005 afstudeerde aan het conservatorium van Rotterdam bij Ilya Grubert en Thijs Kramer, vormt al tien jaar een ad hoc viool- en orgelduo met Stefan Verberckmoes. Ze luisterden artiestenmissen op in Antwerpse kerken. Uiteraard zijn ze even enthousiast om in de Sint-Pauluskerk op te treden.

In haar geboorteland speelde JeongSun op jonge leeftijd als solist met verschillende symfonische orkesten. Na haar vioolstudie aan de Ewha Universiteit in Seoul raakte ze steeds meer geïnteresseerd in kamermuziek. JeongSun werkte een aantal jaren met diverse orkesten. Sinds 2008 is zij concertmeester van het strijkersensemble Entente Cordiale. Sinds 2019 is ze verbonden aan het De la Haye Ensemble.

Organist Stefan Verberckmoes leerde het vak toen hij van zijn grootnonkel een klein orgel kreeg. Hij volgde notenleer noch orgellessen en leerde zijn partituren door de noten in letters boven de muziekbalken te schrijven. Dat is ondertussen al meer dan 35 jaar geleden. Stefan is actief als organist in de kerken van Mortsel en Edegem, waar hij vaak koren of solisten begeleidt.

www.delahaye-ensemble.be/musicians/

Na de viering kun je genieten van een drankje bij een babbel.

MAART

Viering Broederschap O.L.V. van Scherpenheuvel - koormis

zondag 2 maart, 10u30, crypte – voorganger Joe Anthony o.p.

Sinds enkele jaren komt het gemengd koor van de Onze-Lieve-Vrouwparochie van Bonheiden o.l.v. Remi Verreth in februari langs in Sint-Paulus. Samen met onze titularis-organist Bart Rodyns zorgt het voor de muzikale invulling van de viering van O.L.V. van Scherpenheuvel.

Het koor vierde vorig jaar zijn 50-jarig bestaan. Hun leuze 'Zin in zingen, want daar vloeit alles uit voort' nemen ze ter harte sinds 1974, het jaar waarin het ter gelegenheid van de priesterwijding van Rik Van den Bosch is opgericht.

Na de viering kun je genieten van een babbel bij een drankje.

'Improvisaties op Aswoensdag' – orgelmis met thema

woensdag 5 maart, 12u, crypte – voorganger Anton Milh o.p.

Vasten, dat is meer dan alleen 'minder' eten en drinken. Dat is tijd nemen om je te bezinnen, om te versoberen. Tijdens de vastenperiode versoberen we ook de muzikale menukaart van de vieringen. Het orgel is dan eerder discreet aanwezig en sommige registers worden letterlijk het zwijgen opgelegd. Hoe pakt Bart Rodyns, onze titularis-organist deze versobering aan? Ontdek het wanneer je je askruisje komt halen in de crypte.

Jan Wouters, contratenor – solistenmis/gezinsviering

zondag 23 maart, 10u30, crypte – voorganger Anton Milh o.p.

Contratenor en Kempenzoon Jan Wouters (°1993) studeerde af in 2016 met grote onderscheiding aan het Lemmensinstituut in Leuven. In 2018 behaalde hij zijn 'Master in Konzertgesang' aan de Hochschule für Musik und Theater in München, weer met grootste onderscheiding. Hij volgde masterclasses bij onder anderen Monica Benvenuti (Firenze) en W. Stephen Smith (Juilliard, New York).

Jan nam tijdens en na zijn studies deel aan verschillende zangwedstrijden. In 2013 werd hij eerste laureaat en winnaar van 'Belfius Classics Brussel'. Hij was in september 2018 finalist en laureaat in het gerenommeerde 'Internationale Vocalisten Concours 's-Hertogenbosch'. In 2019 behaalde hij een tweede prijs op het concours 'Triomphe de l'Art' te Brussel en een gouden medaille op de '4th Manhattan International Music Competition'. In januari 2020 werd hij bekroond met het 'Gouden Label Jong Talent' van Klassiek Centraal.

Jan debuteerde in de opera 'Flight' van Jonathan Dove (München, 2017) en als Tolomeo in 'Giulio Cesare' van Georg-Friedrich Händel (München, 2017). In het seizoen 2019-2020 debuteerde hij bij Opera Ballet Vlaanderen.

www.jan-wouters.be

Geniet na de viering van een drankje met babbel.

APRIL

Prijs Emmanuel Durllet voor piano – concert

vrijdag 4 april vanaf 9u30, zondag 6 april (uur nog niet bekend), 't Schooltje

In 1978 ging Juliane Castro, oud-leerlinge van Emmanuel Durllet, van start met deze prijs in het Conservatorium van Antwerpen (KVMC) ter nagedachtenis van haar leraar. Durllet was pianist, pianopedagoog, componist en leraar van de hogere graad piano aan dit conservatorium van 1920 tot 1959.

Tot 2005 werd deze wedstrijd om de drie jaar georganiseerd in het Conservatorium van Antwerpen/De Singel. Bekende laureaten zijn onder meer Eliane Rodrigues (1981), Luc Devos (1983) en Lucas Blondeel (2002). Olga Kotlyarova uit Rusland won de laatste editie in 2005. Tijd om de wedstrijd nieuw leven in te blazen. In 2025 vindt de wedstrijd plaats in de Sint-Pauluskerk, met 16 halve-finalisten op 4 april en de finale op 6 april, telkens in 't Schooltje.

[\[emmanuel-durllet.be\]](http://emmanuel-durllet.be)

Praktisch:

- ingang via de Veemarkt
- tickets: 16 euro voor de halve finales (inkomtarief voor de finale wordt later bekendgemaakt)
- bestellen via emmanuel-durllet.be of storten op de rekening BE35 3200 4363 7037 op naam van het Emmanuel Durlletfonds vzw met de vermelding 'Pianowedstrijd halve finale of finale' en het aantal plaatsen. Via onze nieuwsbrief blijft je eveneens op de hoogte van de laatste ontwikkelingen.

EMMANUEL DURLET
FONDS VZW

INTERNATIONAL PIANO COMPETITION EMMANUEL DURLET

4-6 APRIL 2025

ANTWERP, BELGIUM

DEADLINE TO APPLY
5 JANUARY 2025

- Open to pianists aged 16 to 30
- All nationalities
- Video preselection

FOR MORE INFORMATION
V.U. Emmanuel Durllet fonds vzw

WWW.EMMANUEL-DURLET.BE
info@emmanuel-durllet.be
niet op de openbare weg gooien

‘Ronde van Vlaanderen’ – orgelmis met thema

zondag 6 april, 10u30, kerk – voorganger Anton Milh o.p.

De winterslaap is voorbij. We verlaten de ‘catacomben’, richting daglicht in Sint-Paulus-in-restauratie. Titularis-organist Bart Rodyns laat zich voor deze laatste zondag van de vastentijd inspireren door de voorjaarsklassieker bij uitstek: de Ronde van Vlaanderen. Dit jaar geen passage van de Ronde in Antwerpen, wat de bereikbaarheid van de kerk ten goede komt.

In ruil brengt titularis-organist Bart zijn versie van de ‘Ronde van Vlaanderen’ op het grootorgel van de Sint-Pauluskerk.

Na de viering wacht je een drankje bij een babbel.

Caroline De Wever

Voor actuele info: check onze website (www.sintpaulusantwerpen.be) en schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief.

Muzikale omweg

Vanaf 3 februari gaat de Sint-Pauluskerk voor twee maanden op slot. Alleen de crypte blijft in die periode open voor eucharistievieringen en kleine evenementen. De grote poort aan de Sint-Paulusstraat wordt volledig afgesloten tijdens de restauratiewerken, wat de toegang tot de Lourdestuin onmogelijk maakt. De crypte - en vanaf 1 april opnieuw de kerk - kun je alleen bereiken langs de ingang Veemarkt (hoek Zwartzustersstraat).

Beleven en (een beetje) vergeten

WIEROOK EN BACH

*Onze kerk is er voor iedereen, dus ook voor bezoekers voor wie het heden vluchtiger is dan het verleden.
Daarom ontwikkelden de Sint-Paulusvrienden (SPV) een onthaalconcept
voor mensen met een lichte vorm van dementie.*

Na een reeks voorbereidende gesprekken met ervaringsdeskundigen, volgden we enkele workshops waar we allerlei ideeën verzamelden. Aansluitend konden we op 7 januari van start gaan met een test. Enkele bewoners van het WZC Moretus in Berchem kwamen samen met hun begeleiders op bezoek in Sint-Paulus.

Het doel van een rondleiding voor mensen met (lichte) dementie is *reminiscentie*: het opwekken van herinneringen. Dat kan op verschillende manieren, onder meer door het prikkelen van de zintuigen.

Zo brandden we bijvoorbeeld wat wierook of rinkelden we met een bel van de misdienaar. De uitzonderlijke akoestiek van de kerk ontdekten de bezoekers door kort en luid 'ah' te roepen. Zo konden ze de nagalm en het zachtjes uitdoven van de klank ervaren.

Aan de biechtstoel van het Laatste Oordeel, in de zuidelijke dwarsbeuk, haalden we herinneringen op aan de biecht en toonden we de afbeeldingen van berouwvolle zondaars, zoals Maria Magdalena, de goede moordenaar, de verloren zoon. Het verhaal van de kaatsbal - hoe krachtiger je de kaatsbal tegen de grond gooit, hoe hoger hij terugveert - toont dat wie zich vernedert, verheven zal worden..

De symboliek in onze kunstwerken triggerde deze mensen, al was het maar even.

In het koor konden de bezoekers zelf ervaren hoe de

'*misericordia*'- een *hulpplankje* - van de klapstoelen in het koor steun geeft terwijl je rechtop staat. Aan de hand van oude kazuifels in de liturgische kleuren, waaronder enkele uit de 17de eeuw, bespraken we het gebruik ervan doorheen het kerkelijk jaar.

Op de communiebank voor het Maria-altaar lag een laken zoals dat tot aan het Tweede Vaticaans Concilie (1962-65) gebruikelijk was. Zij die voor die tijd hun eerste communie deden, herinnerden zich dat ze een 'tafeltje' moesten vormen door de handen onder het laken te houden en duim en wijsvinger te spreiden.

Door een gelukkig toeval was onze titularis-organist, Bart Rodyns, in de kerk. Hij vergastte de bezoekers op het bekende 'Tocatta en fuga in d' van Johann Sebastian Bach. Dat viel erg in de smaak.

Het bezoek werd afgesloten met het aansteken van een kaarsje voor het beeld van Maria.

Voor de aanwezige Sint-Paulusvrienden was het leerrijk om te zien wat werkte en wat niet tijdens het bezoek. Zo kunnen we de volgende rondleidingen nog beter afstemmen op de doelgroep.

Joris Reymer en Walter Geluyckens

Ik vang je blik
zo leeg, ik slik.
Ook deze keer
probeer ik weer
te gaan naar jouw heden,
het verleden.
Jij vertelt jouw verhaal
in je eigen taal.
Ik luister graag
en vraag.
Je lacht,
je blik verzacht.
je vertelt aan één stuk
momentjes van geluk.

Dianca Schüssler

Geïnteresseerde groepen kunnen een aangepaste rondleiding aanvragen door een mailtje te sturen naar sintpaulusvrienden@sintpaulusantwerpen.be

HET DERDE ORGEL

Onze kerk heeft zo goed als zeker een hangend transeptorgel gehad. Dat blijkt uit oude muurschilderingen die we in deze laatste aflevering onderzoeken.

Je kunt er niet naast kijken. Het is op z'n mooist als je in het koor staat en wanneer je je eerder 'toevallig' omdraait naar het westen. Dan overvalt je de grootsheid. Het 'Van Haegen-orgel', met bijzonder houtsnijwerk van Peter Verbruggen I, naar een ontwerp van Erasmus Quellinus II (ca. 1654). Met meer dan 3000 pijpen, is dit het grootste barokke orgel van de Benelux. Het meesterwerk uit 1658 blijft orgeladepten beroeren.

Tot in 1835 had het monumentale orgel het gezelschap van een kleiner maar een net zo bijzonder orgel. Het 'zilveren orgel' van Jean-Baptiste Forceville (ca. 1720) op het doksaal. Toen de Sint-Pauluskerk nog een kloosterkerk was, scheidde het doksaal het koor van het kerkship.

In het koor kwamen de dominicanen samen voor de getijdenvieringen. Het zilveren orgel zorgde voor de muzikale ondersteuning. Bij de afbraak van het doksaal in 1835 kreeg het orgel een nieuwe bestemming, de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Broechem. Voor hij naar Sint-Paulus kwam, bespeelde onze titularis-organist Bart

Rodyns daar het orgel. Ons orgelverhaal begint echter nog voor Van Haegen. Muurschilderingen tonen aan dat er in de 16de eeuw al een orgel was: zwartschilderingen in een symmetrisch patroon van pinakels - decoratieve spitsvormige uitsteeksels bovenop een constructie - in

het muurvlak tussen het triforium (1) en de scheiboog van de eerste travee aan de noordzijde. Nergens anders in de kerk komt een dergelijke schildering voor. Men trof in de muur ook nog restanten van ijzeren doken (2) aan voor de ophanging van het orgel. Dit wijst hoogstwaarschijnlijk op de aanwezigheid van een monumentaal meubilair en meer bepaald een transeptorgel.

Voorbeelden van transeptorgels vinden we vandaag nog terug in tal van Europese historische kerken. De Sint-Laurenskerk in Rotterdam bezit een mooi exemplaar en ook onze grote buur, de kathedraal, heeft er één.

Nadien is de zwartschildering nog herschilderd in het grijs, maar dan houdt het op. Vermoedelijk heeft dit orgel er niet zo heel lang gehangen, waarschijnlijk tot aan het einde van de bouw van de kerk (begin 17de eeuw), ter ondersteuning van de liturgie. Gezien er intussen ruimte genoeg was om aan het huidige grootorgel te bouwen, begon men daar al aan.

Tijdens de zomermaanden, wanneer de zon aan het zakken is, zorgt scherend licht uit het westen ervoor dat je de contouren van dit 'derde orgel' nog goed kunt herkennen. Dat is het moment waarop dit orgelhoofdstuk van Sint-Paulus even opnieuw tot leven komt.

Caroline De Wever

Bronnen:

- Pater Bogaerts o.p., *Jan Baptist Forceville bouwde het 'Zilveren Orgel' in de Sint-Pauluskerk te Antwerpen*, Sint-Paulus Info, 1982-2009: 178.
- Verslagen, documentatie en plannen betreffende 'restauratie van het interieur', tweede fase: onderzoek van de binnenafwerking. Muur- en gewelvschilderingen', architectenbureau Steenmeijer architecten

Noten:

1. Een triforium is een arcade boven de zijbeuk. Deze verhoogde arcade bevindt zich onder de lichtbeuk in het schip en boven de pijler- of zuilenarcade, die het schip van de zijbeuk scheidt.
2. houten of stalen pen, meestal achtkantig, gebruikt om zware houten delen met elkaar te verbinden

WIJS EN ZIENDE

Twee sleutelfiguren uit het Oude en Nieuwe Testament spelen een hoofdrol in deze aflevering: de laatste koning van het verenigde Israël, Salomon en de feitelijke grondlegger van het christendom, de ons welbekende Paulus.

Een salomonsoordeel

Volgens Van Dale is een salomonsoordeel - in de jaren '80 nog met hoofdletter - een 'wijze, spitsvondige uitspraak in een moeilijk geschil'. Dat klinkt heel voornaam en dat is het ook, maar in sommige gevallen wordt het woord ook gebruikt om een volstrekt willekeurig oordeel aan te duiden. Niettemin verschijnt de term vooral in een positieve context, al doet dat epitheton 'spitsvondig' wat afbreuk aan de zweem van heilige wijsheid die rond de figuur van koning Salomon hangt.

Twee vrouwen, die allebei het moederschap opeisten van dezelfde baby, verschenen voor de koning. DNA-testen bestonden in de tiende eeuw v.Chr. nog niet en omdat de dames er geen onbesproken levensstijl op nahielden - 'hoeren', lezen we in de Bijbel - lag een getuigenverhoor van de mogelijke vader evenmin voor de hand. Dus moest Salomon de knoop doorhakken, in dit geval het kindje.

De potentiële moeders bleven immers kibbelen, dus beval Salomon om de baby in twee te hakken, voor elk één helft. Waarop de 'echte' moeder riep dat ze liever haar kind afstond, dan dat het zou sterven en aldus de 'valse' moeder ontmaskerde. Goed gedaan van Salomon, maar wij vinden dit toch eerder spitsvondig dan wijs. Het verhaal vinden we terug in het eerste boek Koningen (1 Kon 3, 16-28). Voor tal van schilders, waaronder Rubens, was het een geliefkoosd onderwerp (afb 1).

De oorsprong van die spreekwoordelijke wijsheid vinden we terug aan het begin van zijn koningschap. God verscheen in een droom en vroeg 'Wat zal Ik u geven?' Waarop Salomon antwoordde: 'Geef uw knecht een opmerzaam hart, opdat hij uw volk richte, door te

Afb 1: Het oordeel van Salomo

onderscheiden tussen goed en kwaad...' (1 Kon 3,9). Elders lezen we dat 'alle volken in de omgeving wisten hoe wijs koning Salomo was' (1 Kon 5, 10-11). Zelfs de koningin van Seba vereerde hem met een bezoek (1 Kon 10,1-13)

Salomon mag dan wel wijs geweest zijn, hij stond ook bekend om zijn luister, rijkdom en megalomane projecten (waaronder de tempel), wat zijn onderdanen opzadelde met zware belastingen. En als het op vrouwen aankwam, kon hij niet kiezen: hij hield er een harem van 700 vrouwen en 300 bijvrouwen op na (1 Kon 11, 3). Maar veel erger dan zijn polygamie, was zijn polytheïsme, dat vond Jahweh niet zo fijn. Al werd de schuld daarvoor bij zijn allochtone vrouwen gelegd.

De schellen van de ogen vallen

In Van Dale lezen we: ‘*Schel: vlies over het oog; in de algemene taal alleen in de bijbelse uitdrukking ‘de schellen vallen hem van de ogen’, hij gaat de zaak zien zoals ze is, hij is niet langer blind voor de werkelijkheid*’. Iemand die de schellen van de ogen vallen, begrijpt plots hoe iets in elkaar steekt. In het Nieuwe Testament lezen we: ‘Op hetzelfde ogenblik vielen hem als het ware de schellen van de ogen. Hij zag weer en terstond liet hij zich dopen’ (Hand 9, 18).

Deze passus sluit het bekeringsverhaal van Paulus af. Dat begint met Paulus (toen nog Saulus) die op weg naar Damascus een visioen krijgt waarbij God hem vraagt ‘Saul, waarom vervolgt gij Mij?’ (Hand 9, 4). Je zou voor minder van je paard vallen. Een dramatische scène die talloze malen aangegrepen werd door kunstenaars (afb.2) in tegenstelling tot die waar ons spreekwoord vandaan komt. Vallende schellen zijn minder spectaculair en moeilijker te visualiseren dan een gevallen man.

Verder lezen we: ‘Saulus stond van de grond op, maar hoewel zijn ogen open waren, zag hij niets (...) Drie dagen lang kon hij niet zien en at of dronk hij niet’ (Hand 9, 8-9). Opmerkelijk is dat in dit verhaal fysieke blindheid hand in hand gaat met spreekwoordelijke. Het is dan ook logisch dat Paulus pas weer echt kan zien, nadat Ananias hem de handen oplegt en hij vervuld wordt van de Heilige Geest: dan vallen hem de echte én spreekwoordelijke schellen van de ogen.

In de oude betekenis van ‘vlies’ bezigen we ‘schel’ vandaag niet meer. In de meeste Vlaamse dialecten is het een verbastering van ‘schil’ en ‘schillen’ en heeft het dus niets (meer) te maken met een vlies over een oog.

Afb 2: De bekering van Paulus

Guido Meeussen

Bronnen

Het Nieuwe Testament, Willibrord-vertaling, Brugge 1966.

Bijbel, Het Nederlands Bijbelgenootschap, Amsterdam, 1968.

Het Groene Boekje. Woordenlijst Nederlandse Taal, Utrecht-Antwerpen, (2015)

Van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal, Utrecht-Antwerpen, (1984)

Afbeeldingen

1. Salomonsoordeel - olieverf op doek, (atelier van) P.P. Rubens, ca. 1617, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen

2. De Bekering van Paulus - Ets van Schelte Adamsz. Bolswert naar Rubens (1620-1655), zowel het KMSKA als het Museum Boymans-Van Beuningen bezitten er een.

MINIATUURTJES

Het kanon van Sint-Paulus

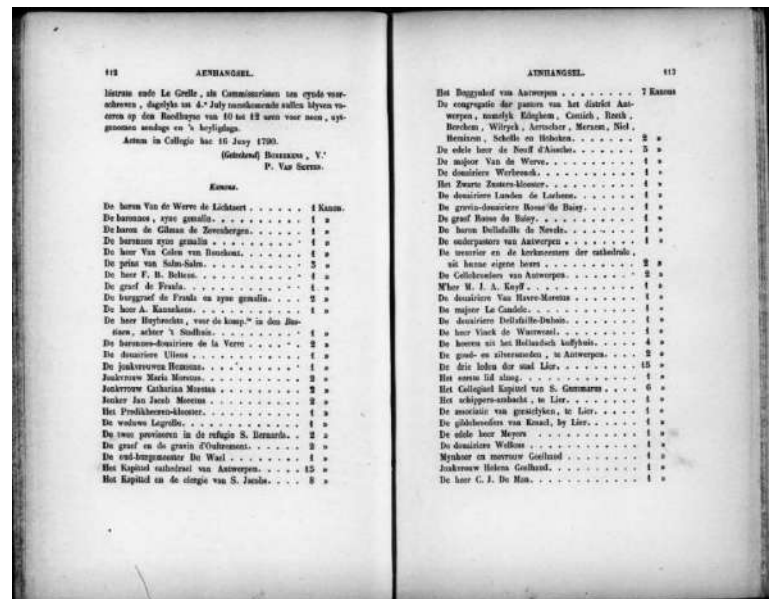
Ik vraag me af waar ons kanon gebleven is. Wellicht is het in juni 1790 door de Antwerpse predikheren gekocht om de teruggave van onze Caravaggio, de Rozenkransmadonna door de Oostenrijkers af te dwingen, misschien om een andere reden.

Hoe dan ook, de dominicanen kochten een kanon voor de patriotten van de Belgische Omwenteling, de eerste Belgische revolutie, tijdens de Oostenrijkse periode. De zwartzusters uit de gelijknamige straat kochten er ook één, net zoals vele andere religieuze organisaties in Antwerpen. De kathedraal spande de kroon, met wel vijftien stuks! Sint-Jacob acht!

Op 2 juni 1790 riep het Souvereyn Congres in Brussel de geestelyke en wereldlyke corpora op om in te schrijven voor de aankoop van kanonnen om naar de Oostenrijkers te schieten. Ieder kanon kostte 30 Louis. De bisschop van Antwerpen, de Nelis, zetelde mee in het Antwerps collectebureau op 16 juni, dat verklaart waarschijnlijk de oorlogszuchtige inspanningen van onze hoofdkerk. De clerus was de Oostenrijkse roof van het Belgisch religieus patrimonium in het voorgaande decennium niet vergeten.

In november 1790 doekten de Oostenrijkers de revolutie alweer op, de kerken en kloosters hadden met het geld voor de kanonnen beter nieuwe klokken gekocht.

Maar ja, die zouden dan tijdens de Eerste Wereldoorlog misschien weer omgesmolten zijn tot... kanonnen, zo blijven we bezig. De foto toont zo'n kanon voor kogels van zes pond uit het einde van de 18de eeuw, collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Koning met hoed

De Sint-Pauluskerk is rijk aan Bijbelse taferelen, maar naar de drie koningen is het even zoeken. Gelukkig liet de familie Verbruggen de lambrisering met de biechtstoelen in de noordelijke zijbeuk netjes corresponderen met de schilderijen van de 15 mysteriën erboven. Daarom vinden we een paneel met de drie koningen correct chronologisch rechtsonder de Aanbidding van de herders van schilder Cornelis De Vos.

Het tafereel speelt zich af in een combinatie van een stal en een grot of de stal leunt mogelijk tegen een gebouw aan. Jozef en de os vervullen met furore hun beschermende en verwarmende taak, terwijl Melchior, als oudste koning, de eer heeft om als eerste Jezus te begroeten en Hem een geschenk aan te bieden. Caspar volgt Melchior op de voet (of beter: 'op de knie'), bijgestaan door een kleinere figuur, die verwoed probeert om de mantels van de twee hoogheden uit elkaar te houden.

Balthasar staat als laatste stand-by. Hij is de man met de hoed nog op het hoofd, aan de rechterkant, geflankeerd door de schattige kop van een kameel. Het is weinig waarschijnlijk dat een van de Verbruggens ooit een kameel heeft zien rondlopen, maar er waren in die tijd veel tekeningen van exotische dieren in omloop.

De drie koningen zijn drie wijzen bij Matteüs, pas later transformeerden ze in de westerse iconografie tot koningen. Ons tweede tafereel met de drie koningen is in koper gedreven door Melyn, daar vertellen we je volgend jaar graag over.

Veel te veel mirakels

Pater Peter Vloers o.p. van het Antwerpse predikherenklooster gaf in 1658 het eerste deel uit van zijn 'Wonderbaere Mirakelen van den H. Roosenkrans'. Het beroemdste verhaal, 'Handschrift wederom gegeven van de duyvel' heeft Willem Kerricx in 1688 overtuigend in marmer uitgebeeld, links en rechts aan de pilaartroon. Vijf van de mirakelen zijn in de noordelijke lambrisering gebeiteld in de 17de eeuw, vlakbij onze Mariakapel en vijf zijn vereeuwigd als miniatuurschilderij in de 18de eeuw, onder de pilaartroon voor Maria van de Rozenkrans.

Vloers gaf er in de twee delen van zijn mirakelbeschrijvingen een lap op en verhaalt er veel. Veel te veel, als je ze op vijf schilderijtjes wilt weergeven. De anonieme kunstenaar, gedreven door volledigheidambitie, heeft op één schilderij dan maar

drie mirakelen samengebracht. Links zien we nog net de armen van een drenkeling en zijn onder de golven verdwijnende schip. Door het bidden van de rozenkrans werd de man gered door tussenkomst van Maria en Jezus. Op de achtergrond een huis in de vlammen, gelukkig een woonst waar het bidden van de rozenkrans dagelijkse kost was, dus Maria stond al klaar voor interventie.

Op de voorgrond staat het meest intrigerende verhaal van de drie op het paneeltje. In 1550 dacht de man met de dolk dat zijn vrouw hem ontrouw was geweest in Barcelona, waar ze woonden. Zie nu toch eens naar dat brave dutske, je ziet toch dat die niet naar andere mannen kijkt? Haar man hief de dolk, zij tot haar geluk de rozenkrans, waardoor de brute vent tot bezinning kwam en voor het vervolg laten we pater Vloers aan het woord: "De man heeft aen syn vrouw sints alle eer bewesen, en heeft benefens haer den roosen-crans ghelesen".

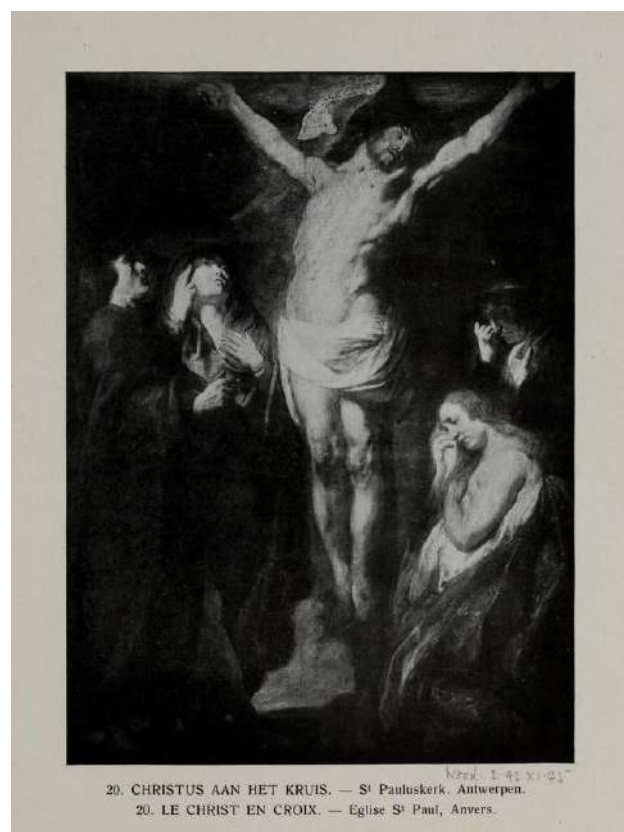

Deze scène staat ook op de lambrisering verteld. Daar is de vrouw haar rozenkrans kwijtgespeeld, als dat maar goed afloopt en de man... heeft een helm op het hoofd, waarschijnlijk als zinnebeeld voor masculien geweld en onbegrip.

Jordaens op reis in 1905

In 1905 vond in het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen een grote overzichtstentoonstelling plaats met werken van Jacob Jordaens. In dezelfde periode maakte een fotograaf een beeld van de noordelijke zijbeuk van Sint-Paulus.

Het vijfde en ultieme droeve mysterie, De Kruisdood, mocht niet ontbreken op de tentoonstelling en was door de kerkfabriek uitgeleend aan het museum. In de catalogus draagt het schilderij nr. 20, corresponderend met de plek in één van de museumzalen.

De foto toont de leemte tussen de andere schilderijen in Sint-Paulus. Je ziet ook De Geseling in de serie schilderijen, een werk uit 1823 van Antoon van Ysendyk. Het origineel van het meesterwerk, van P.P. Rubens hing immers tot 1968 in een kast met luiken, onder De aanbidding door de herders. Op de foto zie je de kast hangen in de Mariakapel. Als je de kast eens in het echt wilt zien, kom dan na de zondagsmis een babbel doen in de crypte, ze hangt vooraan, met nog de oorspronkelijke 19de-eeuwse tekst.

De muren, zuilen en gewelven van de Sint-Pauluskerk zagen er 120 jaar geleden rauwer uit dan vandaag, minder gepolijst, ouder, donkerder. De onvolprezen charme van brute steen, de ribben van de gewelven in baksteen.

De stoelen werden door de stoeltjeszetsters in hoopjes bij elkaar gezet, dat garandeerde een vlotte circulatie en als je er tijdens de dienst één nodig had, dan plukte je hem maar uit de hoop. Vooraan staat een kinderkerkstoel naast de grotere exemplaren, zie je? Je knieën waren na afloop van de mis gegarandeerd geribbeld, ongeacht de grootte van je stoel.

Zoveel te zien, op één foto.

Provinciale rozenkransmadonna

We vonden deze parel in de inventaris van kunstwerken

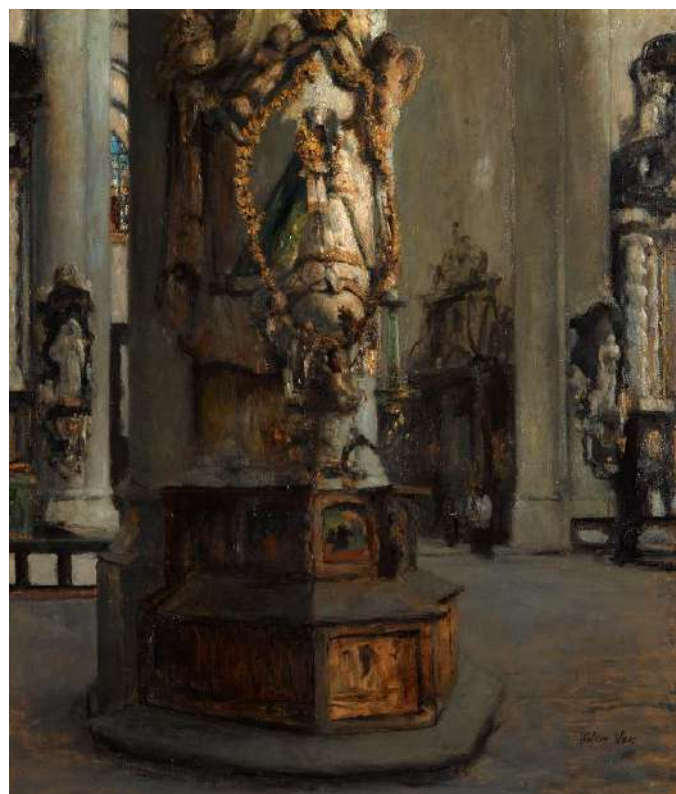

in de collectie van de provincie Antwerpen. Het schilderij werd gemaakt door schilder en graveur Walter Vaes (1882 – 1958). De kunstenaar heeft rechtsonder zijn signatuur geplaatst en een monogram 'AW', maar het is niet gedateerd.

Vaes heeft gefocust op het Mariabeeld met Kind, op het moment dat een late zon de pilaartroon streelt waarop het staat. Het beeld toont zijn kleuren in het warme licht. Onder de pilaartroon zien we het middelste van vijf miniatuurschilderijen, waarop Dominicus herkenbaar is, hij neemt een rozenkrans van Maria in ontvangst.

Het schilderij dateert wellicht uit de eerste helft van de 20ste eeuw, ons blikveld wordt nog niet gehinderd door het centrale altaar dat er vandaag staat. Daarom kunnen we een priester zien, die met een gouden ciborie het kerkschip inwandelt, met een misdienaar in zijn kielzog. Of is het een gouden lantaarn, zoals de tekst in de inventaris van de provincie vermoedt?

In de periode dat Vaes het werk maakte moet de grote

houten constructie boven de zuidelijke leeuwenpoort er al geweest zijn. De schilder houdt het nochtans op een meer bescheiden poortomkadering. Is het een 'artist's impression' of toont hij ons, gebaseerd op een vroegere afbeelding, hoe het in werkelijkheid was, tussen de afbraak van het doksaal (1833) en het oprichten van de grote houten bekroning (ca. 1865)? Vaes schildert hier vanuit een originele hoek en toont ons een plek die we op andere interieurs van de Sint-Pauluskerk zelden of nooit te zien krijgen.

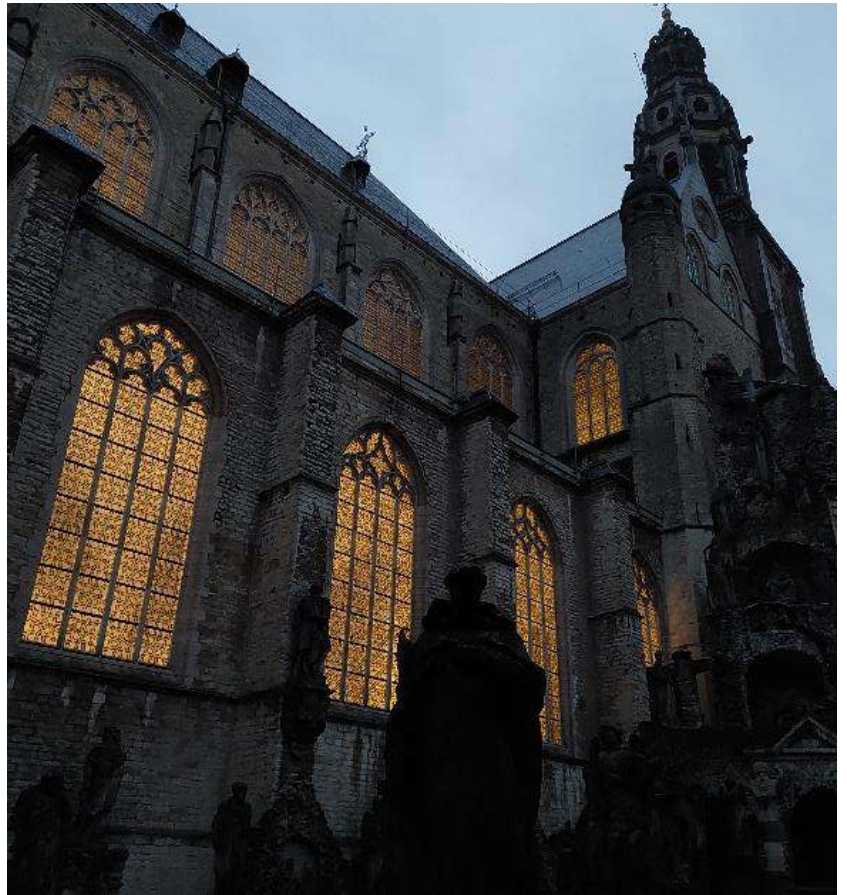
Links en rechts zien we stukjes van de Maria -en Sacramentsaltaren, geflankeerd door beelden van Rosa van Lima en Christus. Op de achtergrond net geen hoofdaltaar, wel een fragment van het glasraam erboven. Walter Vaes is erin geslaagd om een warme sfeer weer te geven, waarbij het statische van de kunstwerken en het meubilair doorbroken wordt door de beweging van licht, priester en misdienaar.

Schemering

We sluiten de calvarietuin wat vroeger dan gewoonlijk in de winter. Er is geen verlichting en we willen niet dat bezoekers struikelen over een drempel, terwijl ze tastend zoeken naar de Romeinse Engelenbrug. Of blauwe schenen oplopen na een onzachte confrontatie met het bidbankje, dat opzij van die brug zijn plek heeft gevonden. Of dat we ze door de duisternis niet opmerken bij het sluiten van de deur naar de tuin, zodat ze een nachtje moeten doorbrengen tussen de profeten, dominicanen en heiligen.

We geven bezoekers de goede raad om in het laatste geval gedurende de nacht niet te bewegen. Om 17u wordt het alarmsysteem geactiveerd en het geeft zo'n herrie voor de omwonenden als een achtergebleven bezoeker alsnog begint rond te lopen.

Wanneer de schemering je doet twijfelen over de identiteit van de profeten of wanneer je waant dat de engel met de doornenkroon zachtjes met zijn linkervleugel beweegt, dan is het tijd om ook de laatste bezoeker vriendelijk te manen om de tuin te verlaten. Samen sta je nog even te kijken en te luisteren, terwijl je met de seconde minder ziet en hoort. Tijdens de schemering is de calvarietuin naast de Sint-Pauluskerk pure magie.

Zo, u bent weer helemaal mee. Wil u graag meer van deze leuke weetjes lezen en/of op de hoogte blijven van de activiteiten in de Sint-Pauluskerk? Bezoek dan onze Facebookpagina 'Sint-Pauluskerk Antwerpen' of onze Instagrampagina @sintpauluskerkantwerpen

Alle Facebookberichten en nieuwtjes verschijnen ook op onze website:

www.sintpaulusantwerpen.be

Uw FB/IG-ploeg (Armand Storck, Walter Geluyckens, Caroline De Wever)

Uitnodiging Infomoment restauratie Sint-Pauluskerk

Januari 2025

Beste bewoner,

Met de steun van de Vlaamse overheid starten we op maandag 3 februari met de restauratiewerken aan de monumentale Sint-Pauluskerk. De werken nemen ongeveer vier jaar in beslag.

Op donderdag 20 februari vindt er een infomoment plaats waarop het bouwteam u graag vertelt waarom deze werken noodzakelijk zijn, wat u kunt verwachten en hoe deze restauratie zal bijdragen tot een mooie en aantrekkelijke buurt. U bent doorlopend welkom op:

Do 20 februari 2025
tussen **18 uur** en **20 uur**
in de crypte van de Sint-Pauluskerk
Veemarkt 13, 2000 Antwerpen

Wat gebeurt er?

- Aan de buitenzijde worden de daken en gevels van het gebouw en de toren gerestaureerd.
- De glas-in-loodramen worden uitgenomen, gereinigd en aan de buitenzijde van beschermbeglazing voorzien. Deze beglazing isoleert waardoor het binnenklimaat in de kerk verbetert. De glasramen zijn op hun beurt beschermd tegen weer en wind.
- Aan de binnenzijde is de herstelling van het pleisterwerk en het herschilderen van de volledige kerk voorzien.
- We restaureren ook de gevels en reconstrueren het dak boven de sacristie, ter vervanging van het tijdelijke dak dat na de brand van 1968 werd aangebracht.

Welke gevolgen hebben de werken?

- Bouwwerken brengen onvermijdelijk ongemakken met zich mee. De aannemer probeert de hinder (voornamelijk geluid en stof) voor de buurt tot een minimum te beperken.
- Er wordt vooral gewerkt tussen 6.45 uur en 17 uur.
- Bij de opbouw van de stellingen rondom het gebouw dient een deel van de Veemarkt als opslagplaats.
- Voor de opbouw van de torenkraan wordt de Sint-Paulusstraat gedurende een week in april volledig afgesloten.
- De werfzone bevindt zich in de Nosestraat en in het binnengebied (Stiltetuin) aan de Sint-Paulusstraat. Hierdoor zal deze plek gedurende de hele werkperiode niet toegankelijk zijn.
- Vanaf april tot het einde van de werkzaamheden verloopt de aan- en afvoer van materiaal via de Sint-Paulusstraat.
- De werken worden gespreid en gefaseerd uitgevoerd. De kerk blijft steeds toegankelijk voor bezoekers via de ingang langs de Veemarkt.

Meer informatie

AG Vespa, het autonoom gemeentebedrijf voor vastgoedbeheer en stadsprojecten voor Antwerpen volgt de werken op. Indien u hierover vragen heeft, dan kan u contact opnemen via agvespa@antwerpen.be of 03 259 28 10.

Met vriendelijke groet,

Stijn De Rooster
Schepen voor erediensten

Koen Kennis
Schepen voor patrimonium

Bart De Wever
Burgemeester

FEBRUARI

- Zo — 16 10u30 — 6de zondag door het jaar - crypte - voorganger pastoor Didier Croonenberghs o.p.
Solistenmis - Jeong Sun Goo, viool en Stefan Verberckmoes, orgel
- Do — 20 18u00 — Infomoment restauratie - crypte
- Zo — 23 10u30 — 7de zondag door het jaar - crypte - voorganger Francis Akkara o.p.
Gezongen mis - orgel met titularis-organist Bart Rodyns

MAART

- Zo — 2 10u30 — 8ste zondag door het jaar - crypte - voorganger Joe Antony o.p.
Koormis - O.L.V. van Scherpenheuvel
O.L.V.-koor uit Bonheiden o.l.v. Remi Verreth
- Wo — 5 12u30 — Aswoensdag - crypte - voorganger Anton Milh o.p.
Orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo — 9 10u30 — 1ste zondag van de vastentijd - crypte - voorganger pastoor Didier Croonenberghs o.p.
Gezongen mis - orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo — 16 10u30 — 2de zondag van de vastentijd - crypte - voorganger Francis Akkara o.p.
Gezongen mis - orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo — 23 10u30 — 3de zondag van de vastentijd - crypte - voorganger Anton Milh o.p.
Gezinsviering - Solisten mis - Jan Wouters, contratenor
Orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo — 30 10u30 — 4de zondag van de vastentijd - crypte - voorganger Kiran Joy o.p.
Gezongen mis - orgel met titularis-organist Bart Rodyns

APRIL

- Di — 1 14u00 — Als de voorbereidende werken van de restauratie op schema beëindigen dan kun je vanaf vandaag de Sint-Pauluskerk weer elke dag bezoeken van 14u tot 17u. Ingang uitsluitend langs de Veemarkt
Opening tentoonstelling 'Van de muur naar het kastje', met *De Geseling* van P.P. Rubens en *De Kruisdraging* van A. Van Dyck op ooghoogte in het hoogkoor.
- Za — 5 14u00 — Slow Art Day - *De Kruisdraging* van A. Van Dyck
- Zo — 6 10u30 — 5de zondag van de vastentijd - kerk - voorganger Anton Milh o.p.
Orgelmis met thema - Ronde van Vlaanderen
Orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo — 13 10u30 — Palmzondag - kerk - voorganger pastoor Didier Croonenberghs o.p.
Koormis - CBM koor uit Tienen o.l.v. Rachel Perfecto
Orgel met titularis-organist Bart Rodyns

Vanaf 3 februari gaat de Sint-Pauluskerk voor twee maanden op slot. Alleen de crypte blijft in die periode open voor eucharistievieringen en kleine evenementen. De grote poort aan de Sint-Paulusstraat wordt volledig afgesloten tijdens de restauratiewerken, wat de toegang tot de Lourdestuin onmogelijk maakt. De crypte - en vanaf 1 april opnieuw de kerk - kun je alleen bereiken langs de ingang Veemarkt (hoek Zwartzustersstraat).

Paulus

Sint-Pauluskerk Antwerpen

Sint-Paulusstraat 22

2000 Antwerpen

T 0477 97 07 13 (secretariaat)

T 0497 23 83 60 (pastoor)

info@sintpaulusantwerpen.bewww.sintpaulusantwerpen.be**Redactie:**

Didier Croonenberghs (pastoor), Caroline De Wever (directeur), Walter Geluyckens (voorzitter Sint-Paulusvrienden), Guido Meeussen (hoofdredacteur), Joris Reymer en Erwin Vandecauter (lay-out en grafische vormgeving), Armand Storck (coördinatie), Leo Van achter (logistiek), Bart Rodyns (muziek), Inès Ducès (hoofd muziekkapel)

Vormgeving

We make.

V.U.

Didier Croonenberghs en Paul Bistiaux,
Sint-Pauluskerk
Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen

Digitaalwww.sintpaulusantwerpen.beredactie@sintpaulusantwerpen.be**Verkoop**

- losse nummers (aan de balie in de kerk), 5 euro
- abonnement (info@sintpaulusantwerpen.be)
60 euro op rekeningnummer: BE92 7765 9222 6123

100%
CO₂-neutraal gedrukt
op gerecycleerd papier

